

برپایه سمت راست همین بدنه از پایین به بالا :
 وسواء عليهم ءانذرتهم - تا - اتبع الذكر وخشى الرحمن
 برحاشية پایین بدنه شمالی :
 بالغيب فبشره بمغفرة - تا - فكذبوهما فعزنا
 برحاشية بالای جدار شرقی صندوق :
 صاحب هذه الصندوق المودة المبارك الشريفه وهو اولاد رسول الله
 امامزاده معصوم عليه السلام
 برپایه سمت راست همین بدنه از پایین به بالا :
 بثالث فقالوا انا اليكم - تا - وما انزل الرحمن
 برپایه سمت چپ همین بدنه :
 من شيء ان انتم - تا - اليكم المرسلون و
 برحاشية پایین بدنه شرقی :
 ما علينا الا البلاغ - تا - منا عذاب
 برحاشية بالای بدنه جنوبی صندوق :
 اليم قالوا طائر كم معكم - تا - فطرنى واليه ترجعون
 برپایه دست چپ همین بدنه :
 ءاتخذ من دونه الهة - تا - شفاعتهم شيئاً ولا ينقدون
 برپایه دست راست و حاشية پایین همین بدنه :
 انى اذاً لفى ضلال مبين - تا - يا حسرة على العباد
 آیات زیر بر جدار غربی صندوق حک شده است :
 برپایه سمت راست جدار غربی از پایین به بالا :
 وما كنا منزلين انت - تا - يا حسرة على العباد
 برحاشية بالای جدار غربی :
 ما يأتيهم من رسول الا - تا - انهم اليهم لا يرجعون

برپایه سمت چپ همین بدنه :
 وان كل لما جميع لدينا - تا - اخرجنا منها حباً
 برحاشية پایین همین بدنه :
 فممنه ياكلون - تا - فجرتنا فيها من العيون ۱۳۹
 صندوق چوبین کوچکی کنار ضریح امامزاده قاسم است . معروف است که زیر آن
 مرقد بانى اصلی بناست .

مقبرة قرشى
 در محله آستانه بارفروش

در محله آستانه کنونی وزیر زنجیره بن سابق چهار دیواری است که مقبره چند
 تن از علما در آن است : از آنهاست : سید حسن محقق بهشتی فرزند سید اسماعیل و
 مرحوم سید محمد باقر حجتی و مرحوم سید رسول صدرائى .

خانه میرزا علینقی ملک التجار
 در محله زنجیره بن بارفروش (بابل)

ناصرالدین شاه در سفرنامه خود می نویسد :
 از بناهای خوب که امروز دیدم خانه میرزا علی نقی ملک التجار
 است . ۱۴۰

این خانه امروز برجای است ولی در روزهایی که اینجانب در بابل مشغول
 بررسی بود چندین بار بدانجا مراجعه کرد . دوقفل بزرگ آهنین بر در خورده بود و
 می گفتند صاحب آن در تهران است . سردر گچ بری آن تا امروز باقی است (عکس شماره
 ۱۱۸) اما بواسطه بالا آمدن سطح کوچه تا سکوهاى آن در خاک فرو رفته است . باغ
 اطراف این ساختمان وسیع و شامل بناهای اطراف بوده است که فعلاً ساختمان ملک .

۱۳۹- سورة يس ۳۶ ، آیات يك تا سى و چهار . ۱۴۰- سفرنامه ناصرالدین شاه
 ص ۲۳۳ و شهر بابل ص ۴۱ و تاریخ مازندران مهجوری ج ۲ ص ۱۹۳ .

التجار دريك چهارديوارى محدودى باقى مانده است. از بام همسايه از ساختمان موجود عكسى گرفته شد. بنائى است دو طبقه از آجر كه طاق درها و پنجره هاى آن هلالى است لبة بام از خارج داراى دوچكش گردان و يك پشته است. بام آن تا امروز سفالپوش است. (عكس شماره ۱۱۹) در نزديكى اين خانه دالان نسبتاً تنگ با درى كوچك است كه به نام «دالان ملك» يا «كوچه ملك تنگه» معروف است (عكس شماره ۱۲۰).

دو كنيساي قديمى

در يهودى محله بابل

كنيسائى كه امروز (سال ۱۳۵۶ شمسى) در آن عبادت مى شود به نام كنيساي خشنود است. اطافى است چهار گوشه كه وسط آن سكومانندى بلندتر از كف اصلى ساخته اند. بالای اين سكو صندوقى قاب و آلت كارى است كه توراتى قديمى به شكل طومار در آن نگهدارى مى شود. چهار طرف اين سكو نيمكت و جاي نشستن عبادت-كنندگان است.

كنيساي ديگرى متصل به اين كنيسا است كه امروز از آن استفاده نمى شود.

مسجد پير علم = مسجد مراد بيگك ۱۴۱

در محله پير علم يا محله مراد بيگك بابل

در محوطه ميدان پير علم نزديك تكيه، مسجدى است كه در سال ۱۳۴۷ شمسى حاج محمد على ايمانى باني تجديد بناى آن شده، بناى قديمى را از ميان برده و در ضلع شرقى حياط محرابه اى نوساز و ضلع شمالى آن آبدارخانه و منزل خادم ساخته است.

تكيه پير علم يا تكيه مراد بيگك

در محله مراد بيگك بابل

بنائى است كه نماى آن سه پنجره بزرگ چوپين است كه هر کدام چهار لنگه

دارد لبة بام داراى دوچكش گردان و يك پشته است. سقف بنا تيركشى و تخته كوبى است. علمى در جلو تكيه است كه بر حاشيه اطراف دايره وسط، نامهاى چهارده معصوم حك شده و وسط اين نامها دو «ياعلى» كنده شده است. وقفهاى متعددى به بازو هاى علم زده اند (عكس شماره ۱۲۱). صندوقى مخصوص نذورات نزديك علم بر ديوار نصب است. بر فضاي قسمتى از ميدان سقفى بلند و آهني زده اند. اين قسمت نيز از نوسازيهاى حاج محمد على ايمانى است.

مسجد گلشن

در محله گلشن بابل

در حاشيه درياى خزر به مسجدها و حمامهاى كه به نام «گلشن» معروفند زياد برخورد ام. اين مسجدها و حمامها ظاهراً در زمان صفويان به دستور ساخته شده اند. مسجد گلشن بابل نيز يكي از آنهاست. اين مسجد يكسره نوسازى شده است و از آثار قديمى آن گلدسته ايست كه مأذنه آن خراب شده و سر و پوشش ندارد.

مسجد پنجشنبه بازار = مسجد حاجى ميرزا هدايت

در محله پنجشنبه بازار قديم

شامل حياطى است تقريباً مربع شكل كه طرف قبلى آن محرابه مسجد است. دو فيلپا در وسط صحن محرابه است. سقف مسجد تيركشى و لمبه كوبى است. در طرف شمال حياط نيز اطاقهاى است كه جلو آنها دو پنجره بزرگ ارسى است. طرف شرق و غرب نيز بنا و ساختمان و آبدارخانه وساير لوازم است. اين مسجد داراى دو گلدسته است. (عكس شماره ۱۲۲)

تكيه پنجشنبه بازار

در محله پنجشنبه بازار قديم

بنائى است قديمى از آجر و پنجره هاى بلند چوبى با جامهاى شيشه.

تکیه اوجابن با يك گلدسته (عکس شماره ۱۲۳)

طبقه بالا شامل سه پنجره بزرگ با جامهای شیشه است. در دو طرف این قسمت دو در بزرگ است که قسمتهای میانین آنها باز و بسته می شود. طبقه زیرین شامل دو راهرو در طرفین و اطاقی بزرگ در وسط و علمی در جلوهمین اطاق سمت چپ در ورودی، بردیوار تکیه کرده است.

این ابیات و نامها در دو طرف این در ورودی بر کاشی نوشته شده است:

۱۲۴۸ شمسی

۱۳۸۸ قمری

ای شیعیان بزم عزا یاد ما کنید

غفران ما همیشه طلب از خدا کنید

ما هم غلام درگه این شاه بوده ایم

اکنون همه بزییر احد آرمیده ایم

پیر مردان تکیه اوجابن

کربلائی حسین آقاری، مشهدی غلام یزدانی، سید محمد انتظار،

سید محمد ناظری، سید احمد امیر بندر، سید محمد امیر بندر، مشهدی ملا-

یحیی خلیل اف، حاجی طبرستانی، حسین طبرستانی، حاج ابراهیم

طبرستانی، حاج مهدی بابا پور.

نام آخری در شش خشت کاشی و نامهای دیگر هر يك در يك خشت

کاشی نوشته شده است.

مسجد بیسرتکیه

در محله بیسرتکیه بابل

شامل حیاطی کوچک است که محرابه مسجد در ضلع جنوبی آن است. وسط

صحن محرابه، شش فیله ای شش ضلعی آجری است و طرف شرق آن قسمت زنانه

است که متصل به صحن محرابه مسجد است. این مسجد گلدسته ای زیبا دارد (عکس شماره ۱۲۴).

مسجد محدثین = مسجد شیخ کبیر

در محله طوقدارین (توغدارین) بارفروش

مسجد محدثین شامل حیاطی بزرگ است که در جانب جنوبی آن محرابه مسجد است. درازای محرابه سی متر و پهنای آن هفت متر است. این مسجد به دست ملا نصیرا ساخته شده است و گور خود او در حیاط همین مسجد است. بر بالای محراب آن سه کتیبه گچ بری بدین شرح است:

کتیبه اول:

عمل محمد هادی قزوینی

در قسمت بالای وسط محراب:

شهر شعبان النبی ۱۱۳۶

کتیبه ای که پایین تر از این دو قرار می گیرد:

لقد امر الشمس الخفی خاتم المعصومین ببناء هذا و سماه بمسجد

المحدثین کتبه العبد نعمت الله ابن الجعفر^{۱۴۲}

عبارت قسمت آخر کتیبه یاد آور این امر است که قبله این مسجد با هیچ محاسبه ای راست در نمی آمده است. ملا نصیرا در عالم شهود یا در عالم خفا حضرت ولی عصر امام زمان را دیده و او دستور ساختن محراب را به وضع موجود داده است و ظاهر آن نام این مسجد را نیز امام زمان بدان داده است.

این مسجد تقریباً خراب شده بود و آقای علی حقوقی آنرا تعمیر و مرمت کردند.

مقبره ملا نصیرا و مقبره آقا شیخ محمد حسن معروف به شیخ کبیر
در مسجد محدثین در محله طوقدارین بارفروش (بابل)

طرف غربی حیاط مسجد محدثین دو اطاق متصل به یکدیگر است. اطاق عقب
چهار گوشه است و در هر جدار آن یک در ورودی و دو طاقچه در طرفین آن است.
ضریحی مشبک در وسط این اطاق گور ملا نصیرا را پوشانده است. برگور و ضریح
او هیچ گونه نوشته‌ای ندیدم.

اطاق دیگری متصل به اطاق مقبره ملا نصیرا است که در آن آقا شیخ محمد-
حسن معروف به شیخ کبیر به خاک سپرده شده است. سنگی ساده برگور اوست و
نوشته‌ای ندارد.

ناصرالدین شاه در سفرنامه سال ۱۲۹۲ قمری خود درباره این مرد می‌نویسد:
شیخ محمد حسن مردی آسوده فهیم معروف به شیخ کبیر است.
رفتیم خانه شیخ محمد حسن. در آن حین که من آنجا بودم شیخ را تب و
لرزی شدید گرفت.^{۴۲} شیخ کبیر از مخالفان مشروطیت ولی مورد احترام
بسیار بود.^{۴۳}

این مقبره را آقای علی حقوقی همچون مسجد محدثین مرمت کرده است.

در ایوانی که جلو اطاق مقبره ملا نصیرا و اطاق مدفن شیخ کبیر است کتیبه‌هایی
به این شرح دیده می‌شود:

انا فتحنا لك فتحاً مبیناً ۱۲۹۵ - عمل رمضان علی نوائی حرره عباس

۱۲۹۵

قبر حاجی ملا محمد علی بارفروشی معروف به حضرت قدوس
در مدرسه زکی خان در محله حصیر فروشان بارفروش

حاجی ملا محمد علی بارفروشی معروف به «حضرت قدوس»، کسی است که
بیست هزار بیت شرح بر «الله الصمد» نوشته است.^{۴۵} این مرد پس از تسلیم شدن در
قلعه طبرسی (۱۲۶۵ ه. ق) او را به سبزه میدان آوردند و در آنجا مثله کردند. پس
از قتل در مدرسه زکی خان دفن کردند.

مدرسه مذکور در حدود سال ۱۳۱۰ شمسی از طرف وزارت فرهنگ تجدید
بنا شد و در آن دبستان دولتی دایر گردید. یکی دو سال بعد دکتر اسدالله شریف که
منتسب به مذهب بهایی بود، دبستان مذکور را از اداره فرهنگ گرفت و در عوض
مکان فعلی مدرسه هفده دی (واقع در خیابان امام) را که دارای ارزش بیشتری بود
به فرهنگ واگذار کرد. مدرسه زکی خان اکنون صورت منزل به خود گرفته و محل
سکونت است. حیاطی است نسبتاً وسیع و مشجر. در ورودی فعلی در جنوب خانه
و در کوچه ابراهیمی است و در ورودی سابق آن در غرب و در کوچه حصیر فروشان بود.
حجره‌های قدیمی که دورتادور حیاط بود، هنگام ساختمان دبستان، از طرف اداره
فرهنگ خراب شده است. فعلاً در قسمت مشرق و جنوب ساختمانی وجود ندارد.
ساختمان سمت مغرب شبیه انبار است. عمارت اصلی که مرکب از چند اطاق و مهتابی
زیبا است در قسمت شمالی واقع شده است. هیچگونه اثری از قبر حاج ملا محمد-
علی بارفروشی دیده نمی‌شود و ظاهر آنکه کسی نمیداند که قبر مذکور در کدام نقطه خانه
فعلی بوده است. آثار و نوشته‌های او در بریتیش میوزیم لندن است.^{۴۶}

۱۴۵ - نقطه الکاف ص ۱۳۹ به نقل از شهر بابل ص ۵۱.

۱۴۶ - این آثار به شماره «Or. 5110» است. مطالب بالا از کتاب شهر بابل ص ۵۱ و

۱۱۷ و ۱۱۸ و ۱۱۹ نقل شده است.

۴۳ - سفرنامه ناصرالدین شاه به قلم خودش ص ۲۳۲ به نقل از شهر بابل ص ۵۲.

۱۴۴ - شهر بابل ص ۵۳.

حمام خان «کوچک»
در محله مسجد قهاریه

بانی این حمام قدیمی حسن خان پسر قهارقلی خان بوده است که پدر بزرگ شهریارپور امروزی است. این حمام قدیمی نوسازی شده و از آثار قدیمی آن چیزی بر جای نبود.

مدرسه قهاریه
در محله مسجد قهاریه

در سال ۱۳۱۲ ه. ش. که به امر رضاخان بازار بارفروش خراب شد، این مدرسه نیز از میان رفت. مقداری از اراضی آن در «دبستان بدر» امروز باقی است.

مسجد قهارقلی خان
در محله مسجد قهاریه بابل

شامل حیاطی کوچک است و محرابه مسجد در جنوب این حیاط است. سه پنجره بلند و عریض جلو مسجد است. این مسجد اخیراً تعمیر و تجدید بنا شده است.

مسجد چاله زمین
در محله چاله زمین
مسجد کوچکی است. آثار تاریخی در آن دیده نشد.

امامزاده عبدالله
در محله چهارشنبه پیش

این بنا که در خیابان شاهپور کنونی جنب در مانگه شماره دو است، به دست آقای ثقفی تجدید بنا شده و آثار قدیمی آن از میان رفته است.

مقبره شهدا

در چهار راه شهدای امروزی

مقبره کوچکی بود در زمان نوسازیهای رضاخان به سال ۱۳۱۲ ه. ش. در وسط

چهارراه واقع شد و از میان رفت.

هفت تن یا هفت تنان
در اراضی علمدار بابل (بارفروش)

بنای بقعه از آجر و قدیمی است. در وسط بنای اصلی هفت قبر پهلوئی یکدیگر است. بالای این گورها یک متر از سطح زمین بلندتر است و درازای آن حدود هفت متر است. ظاهراً این محل گورهای هفت پسر و یشتاسب جلالی است که در جنگ با میرکمال الدین بن میرقوام الدین کشته شدند. ملکنوف نیز از هفت تن یاد کرده است.^{۴۷}

آقای مهدی فضل الله زاده مقبره ای خانوادگی پهلوئی بنای هفت تن دست و پا کرده و ظاهراً دستی به سر و گوش بنای اصلی کشیده است این اشعار بر خشتهای کاشی است که بر دیوار شمالی بقعه نصب شده است:

بسم الله
چه خوب این آستان را کرد تعمیر
ز نو مهدی فضل الله زاده
دریغا در جوانی رفت ناکام
ز ساقی اجل نوشیده باده
حبیب الله بابش با دو صد غم
چنین رعنا جوان از دست داده
هزار و سیصد و هفتاد و شش دان
بود تعمیر این دار العباده
زهی بر همت والای بانی
چه نیکو یادگار از خود نهاده

۴۷- برای شرح بیشتری درباره پسران و یشتاسب و جنگ میرکمال الدین با ایشان به تاریخ طبرستان و رویان و مازندران میرظهور الدین چاپ عباس شایان صفحات ۲۶۰-۲۶۷ نگاه کنید.

جواد بیژنی گوید که الحق
در جنت بروی خود گشاده

مرداد ماه ۱۳۳۵ شمسی

کافرکتی

در اراضی علمدار بابل

در جنوب بقعه هفت تن، کتی بلند و درازی است. بلندی آن میان ده تا پانزده متر است. اراضی بالای آن را چون افراد ضبط کرده و به باغستان تبدیل کرده بودند، درست دیده نشد و نتوانستیم وسعت سطح بالای آن را حدس بزنیم. مردی به نام عباس گرجی زاده کوره آجرپزی در این تپه احداث کرده و مقداری از اراضی آن را خراب کرده و خشت زده است. دیری نخواهد گذشت که این تپه قدیمی از میان برود.

آرامگاه یا قبرستان شهر بابل

در شمال غربی شهر نزدیک دروازه قدیم شاهی

بانی خیر این گورستان حاجی محمد تقی معتمدی است که در سال ۱۳۲۱ شمسی این اراضی را وقف گورستان شهر بابل کرده است. بر بالای در ورودی آن نوشته شده است:

بسم الله الرحمن الرحيم ان الينا اياهم ثم ان علينا حسابهم هو الذي
يحبيكم ثم يميتكم ثم يحييكم ثم اليه ترجعون باني این قبرستان عمومی
الحاج محمد تقی معتمد المازندرانی غفر ذنوبه ۱۳۶۱ قمری ۱۳۲۱ شمسی .
مسجدی به نام مسجد «چهارشنبه پیش» در اراضی آرامگاه است .

باقی بناها و آثار تاریخی شهر بارفروش

- ۱- درویش تاج الدین پشت شهرداری نزدیک مدرسه حافظ.
- ۲- امامزاده یحیی در کاسه گرمحله پشت اداره پست کنونی.
- ۳- مسجد ضرابی در محله طوقدار بن (توغ دار بن) کوچه ضرابی، مسجدی قدیمی

بود که حاجی ایمانی و دیگران نوسازی کردند و آثار قدیمی آن را از میان بردند .

۴- مرقد عبدالمعصوم در محوطه ای نزدیک تکیه باقر ناظر .

۵- از مسجد رحیمیه که ملکتنوف از آن یاد کرده است اثری نیافتیم .

۶- مسجد قدیمی محله نقیب کلارا ظاهراً دکتر طهماسبی تجدید بنا کرده است .

۸- کاروانسرای سید ذبیح الله طبری در اول محله چهارشنبه پیش بابل امروز

مقداری از اراضی آن خانه های مسکونی و باقی محل توقف ماشین شده است و طرح اصلی خود را از دست داده است .

۸- کوتی یا تپه جنید نزدیک شهر بابل .

۹- کاروانسرای پلنگ در شهر بابل .

۱۰- درویش علم بازی در بازگیر کلاکه از راه آرامگاه به آنجا می توان رفت .

۴- بناها و آثار تاریخی مشهدسر (بابلسر)

شامل نواحی: رودبست و پازوار و بانسر

مختصری از جغرافیای طبیعی بابلسر
مشهدسر (بابلسر) و تقسیمات آن

بابلسر شامل سه ناحیه رودبست و پازوار و بانسر^۱ است.

رودبست در جنوب بابلسر و مغرب راه بابلسر به بابل است و نه دهکده آن از شاخه های نهر کاری و رود بابل مشروب می شود و دهکده های مهم آن: کله بست^۲ و گاوزن- محله و کاری کلا و اوچاگسر است.

پازوار در دو طرف جاده بابل به بابلسر است و هفده دهکده به این نام خوانده می شوند. دهکده های مهم این قسمت: امیر کلا و احمد کلا و فوکلا و سرحمام است. بانسر (بضم سین) در شمال شهر بابل است و از طرف شمال به حومه بابل و از جنوب به ناحیه بیسه سر و از مشرق به رودخانه تالار و از مغرب به رودخانه بابل محدود می شود. آب دهکده های این ناحیه از شاخه های تالار و بابل رود است. دهکده های مهم آن: بهنمیر^۳ و ازیزک^۴ و عزیزک^۴ و خردمرد^۵ و روشندان است.

۱- بضم سین. در فرهنگ جغرافیایی ایران باصا ضبط شده است. ۲- بفتح کاف و سین.
۳- بکسر باء و فتح نون. ۴- بفتح الف. در فرهنگ جغرافیایی ایران با عین ضبط شده است.
۵- بضم خاء و سکون راء و کسر دال.

مشهدی سر (= بابلسر) از نظر ایت در سال ۱۲۶۰ هجری

ایت از بارفروش (بابل) به مشهدی سر (= بابلسر) رفته و مطالبی را که یادداشت کرده است از این قرار است:

از بارفروش به مشهدی سر رفتیم که بندری در مصب بابل رود است. کالاهائی که از راه دریا می آید در مشهدی سر پیاده می کنند و از آنجا به بارفروش می برند. در دو میلی بارفروش به حمزه کلا رسیدیم و انتهای فاصله چهار میلی به امیر کلا آمدیم. قصبه ایست که دکانهای زیادی دارد. اینجا جمعه بازار است. در فاصله پنج میلی به بازار رسیدیم که ملک حاجی میرزا آقاسی است. این صدر اعظم بیست و پنج دهکده در مازندران دارد. از بازار به مشهدی سر وارد شدیم که دوازده میل فاصله از بارفروش دارد. صد و بیست خانوار در مشهدی سر ساکن هستند و خانه های ایشان پراکنده نزدیک مصب بابل رود ساخته شده است. مشهدی سر تنها بندر مازندران است اما بندرگاه ندارد. کشتیها در مصب رودخانه لنگر می اندازند و کالاهای را با کرجی حمل می کنند.^۶

محمد حسن خان اعتماد السلطنه درباره مشهدی سر می نویسد:

این مکان را مشهدی سر به این جهت می نامند که رأس مبارک امامزاده ابراهیم بن موسی الکاظم ملقب به ابوجواب در این مکان مدفون است.^۷ اعتماد السلطنه گمان کرده است که «مشهدی سر» به معنی مدفن سر است و توجهی به ترکیب زبان طبری نکرده است که اگر منظور نام گذار چنین بود، باید بگوید «سری-مشهد». کلمه «سر» با بسیاری از نامهای جغرافیائی این صفحات ترکیب است و به معنی محل و جای و کانون است. در کلمات «سخت سر» و «رودسر» و «گچسر» کلمه

۶- Abbot, K. E : Narrative of a journey from Tabriz along the Shores of the Caspian sea to Tehran PP, 43, 44.

۷- مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۹.

سر به معنی سر در مقابل پای نیست.

۲- بناها و آثار تاریخی بابلسر و اطراف آن

قلعه مشهدسر (بابلسر)

ملگنوف از قلعه مشهدسر یاد کرده و محل آن را در بالای تپه می داند. ظاهر آن این قلعه در حوالی تپه ای که آستانه امامزاده ابراهیم و بقعه بی بی رقیه بر آن ساخته شده است قرار داشته و چنانکه او می نویسد به دست استنک رزینه ویران شده و آثار آن از میان رفته است.^۸

کوئی خورد مرد^۹

تپه بزرگی که در اراضی این دهکده است باید از آثار تاریخی دانست.

بنائی قدیمی

در کاله عرب خیل ۱۰ بابلسر

سراهِ بابلسر به بهنمیر که به طرف مشرق بابلسر می رود در اراضی کاله عرب-خیل آجرهای قالب بزرگ نظیر آجرهای دوران ساسانی از زیر خاک بیرون می آید.

مسجد حاجی کریم

در دهکده امیر کلا از دهکده های بازار مشهدسر

بنای مسجد قدیمی به نظر نرسید. بر بالای محراب آیات و عبارات زیر گچ بری شده است:

۸- نسخه عکسی ملگنوف ص ۸۳ الف. نام استنک رزینه به روسی Stenki Razina است.

۹- بضم خاء و فتح میم، ده از دهستان بانصر بخش بابلسر شهرستان بابل ۱۰ کیلومتری شمال بابل دو کیلومتری شرق راه بابل به بابلسر (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

۱۰- کاله عرب خیل، ده از دهستان حومه بخش بابلسر شهرستان بابل ۹ کیلومتری بابلسراهِ بابلسر به بهنمیر (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳):

الله جل جلاله

بسم الله الرحمن الرحيم

محمد رسول الله على ولي الله

قل هو الله احد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً احد

حسن وحسين

۱۳۴۵ فاطمه

برحاشیة دوطرف :

یا معطى المسئلات - یا مجیب الدعوات - یا ولی الحسنات -

یا رافع الدرجات - یا غافر الخطیئات - یا عالم الحقیقات

تکیه‌ای نسبتاً قدیمی نزدیک همین مسجد است .

مسجد و حمام و تکیه

در دهکده امیر کلاهی پازوار

ناصرالدین شاه درباره دهکده امیر کلا و تکیه آن می نویسد :

ده امیر کلا در دست شیخ الاسلام بارفروش (بابل) است عجب

ده معتبر بزرگی است . بقدر نیم فرسنگ طول ده بود . خانه های سفالی

خوب خوش اسلوب و مساجد و حمامهای مرغوب داشت . تکیه آجری

خوش طرح عالی در آنجا دیدم خیلی ممتاز.^{۱۱}

تکیه‌ای که ناصرالدین شاه از آن یاد کرده است ظاهراً تکیه قدیمی نزدیک مسجد

چهل ستون است . این تکیه را نوسازی کرده بودند و مسجد چهل ستون امروز هم

چهل ستون چهارتراش ناصاف داشت . حمام قدیمی این محل هم تجدید بنا شده بود .

بقعه کریم و رحیم

در اراضی دهکده مقری کلا از دهکده های پازوار

بنائی است ساده با ایوانی در جلو و دو طرف آن ، این ایوان در سه جهت

۱۱- سفرنامه ناصرالدین شاه به نقل از مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۵۷ .

هشت ستون چهارسو دارد . لبه بام يك شیرسر و يك پشته دارد . سراسر بام سفالپوش است .

سروی کهنسال در اراضی گورستان بقعه است که گرداگرد تنه آن ۱۶۰ سانتیمتر و بلندی آن به ۲۴ متر می رسد (عکس شماره ۱۲۵) .

دین سر ۱۲

نزدیک بقعه کریم و رحیم در اراضی مقری کلا

تپه بزرگی کنار رودخانه نزدیک این بقعه است . بلندی آن در حدود ده متر و سطح بالای آن در حدود سه هکتار است .

کوثر دین

تپه دیگری که کوچکتر از تپه دین سر است . کنار جاده اصلی بابل بسه بابلسر قرار دارد که به نام «کوثر دین» معروف است .

قلعه پازوار

سرراه بابلسر به بابل (بارفروش)

میان کیلومتر هشت و نه این جاده کوتی بزرگی بود که بر اثر ساختن جاده در زمان رضاخان بیشتر خاکریز آن از میان رفت و امروز مقدار کمی از آن باقی ماند است .

تکیه ای قدیمی

در دهکده کله بست پازوار

قسمتی از تکیه به شکل قدیمی آن برجای است . نمای خارج تکیه دارای سه جرز قدیمی است که بر آن گچ بری دارد . میان جرزها ، پنجره های بلند نوساز است که ظاهراً به جای پنجره های قدیمی ارسی کار گذاشته اند (عکس شماره ۱۲۶) .

بر بالای جرز سمت راست سنه ۱۳۲۷ قمری خوانده می‌شود. در طاقچه‌های داخل تکیه و در رفهای بلند آن گچ‌بریهای جالب دارد (عکس شماره ۱۲۷ و ۱۲۸). بر بالای جدار تکیه که متصل به آبدارخانه است، پنجره ارسی است که قاب و آلت‌های ظریف دارد. این پنجره تنها پنجره قدیمی است که به وضع اصلی خود باقی است. جلوتکیه سقافاری قدیمی است که باید همزمان با خود تکیه ساخته شده باشد. قسمتی اخیراً به سقافار افزوده‌اند و آن را از حالت مربع به شکل مستطیل درآورده‌اند.

آستانه امامزاده ابراهیم ابوجواب

نخستین بار در کتاب تاریخ‌خاندان مرعشی مورخ ۱۰۷۳ از این امامزاده یاد شده است. مؤلف در این باره می‌نویسد:

نقل است که سید عزیز بابلکانی چون در شکارگاه در مجلس بهشت. آیین (شاه اسماعیل اول ۹۳۰ - ۹۰۷) در آمده، با موزه رفت بنشیند و در وقت حرکت که به زانو درآید، صدایی از موزه برآمد مثل شرطه و باد که جدا می‌شود، چنانچه کسل حضار را تحقیق شد این معنی. نواب همایون به طرف دیگر التفات نموده، در تکلم آمد و دیگران به تبسم خفی خود را نگاه داشتند. اما سید بغایت خجل و منفعل گشته، در دل خود نذر کر اگر نوبتی دیگر این صدا از این موزه برآید و مردم را ظاهر شود برائت من از آن قباحت، من آستانه امامزاده ابراهیم ابوجواب را ببند اصطلاح ما بین ساری و بار فروش ده را نیز بسازم. در حین نذر نواب همایون متوجه سید شده، احوال مازندران پرسید. سید به حرکت آمده که سر فرو آورد که باز همان قسم صدا از موزه ظاهر شد به نوعی که حضار را رفع شبهه شده، از آن اداها نادم گشتند. اما نواب اشرف فرمودند که حقا تو سیدی از اعجاز حضرات بود که سر ظاهر شد که

تو از خجالت بیرون آئی. سید سر به سجده گذاشته، شکر ایزدی ودعای پادشاه بجا آورده، به عرض رسانید که حقا بنده به صدق به این آستان ولایت نشان آمده‌ام، حاشاکه مرا شرمنده و منفعل بگذارند. پادشاه از این جواب بسیار محظوظ شده، سید را تحسین نموده، به خلایق فخره سرافراز ساخت.

اما چون سید به وطن رفت به نذر وفا کرده آن بند را ساخت و به اسم او مشهور شد. اما آستانه‌ها هر چند بنا نهادند در شب فرود می‌آمد. دانشمندان گفتند که کسی عادل باید که مرتکب حرام نشده باشد تا آن بنای عالی بنهد تا فرود نیاید. سید مزبور که پیوسته پسران امرود متعدد داشتی و به امر لواطه مشهور بود، گفت «پس به دست خود بنا گذارم با ببینم چه می‌شود.» چون بنا گذاشت صباح به سروقتش رفتند، ثابت و قایم بود. مردم تعجب کردند. سید مزبور به غلاظ و شداد قسم یاد کرد که هرگز مرتکب افعال حرام از زنا و لواط فاعلاً و مفعولاً نشده، بند ازار به حرام نگشودم. این پسران همه فرزند منند، جهت زینت و آداب خدمت اینها را تربیت می‌دهم. بر این امامزاده وجد او که به راستی به خلق آمده است ظاهر است و بر این معنی شاهد. از مشاهده این حال و استماع این مقال تعجب متحیران زیاد گردیده و او را تحسین نمودند و آن بنا الان که سنه ثلث و سبعین و الف است موجود است.^{۱۳}

در سفرنامه استرآباد و مازندران مورخ ۱۲۷۵ از این امامزاده با نام «آقاسید ابراهیم ابوجواب» یاد شده و یاد آور می‌شود که با خواهرش در بازار محله مشهدسر به خاک سپرده شده.^{۱۴} ملکنوف این امامزاده را به نام «ابراهیم ابوجواب بن امام موسی» خوانده و می‌نویسد که سید شمس الدین بابلکانی بقعه او را ساخته است.^{۱۵}

۱۳- تاریخ‌خاندان مرعشی ص ۷۳ و ۷۴ و ۷۵. ۱۴- سفرنامه استرآباد و مازندران ص ۱۱۲. ۱۵- نسخه عکسی ملکنوف ص ۸۳ ب.

در رمضان سال ۱۲۹۲ قمری ناصرالدین شاه این امامزاده را در سفر دوم خود به مازندران زیارت کرده و درباره آن می نویسد:

« به چمن احمد کلا الی محاذی امامزاده سلطان سید ابراهیم - برادر امام ثامن امام رضا علیه التحیه و الثنا رانندیم. در امامزاده پیاده شده زیارت کردم. گنبد مخروطی دارد. آقا الله قلی خان - مباشر گمرک مشهد سر-مرمت کرده و الا منهدم و خراب شده بود. صحن بزرگ بسیار خوبی دارد. بنای این گنبد خیلی قدیم است. چهار پنج در بزرگ و کوچک که از حیث نجاری و منبت کاری کمال امتیاز را داشت دیده شد. تاریخ درها و شرحی که نوشته شده و به خط تعلیق خوب بود گفتیم امین الملک خواند.

عبارت آن از این قرار است:

در درب غربی نوشته شده:

امرهنده العمارة الشریفه سید السادات سید شمس الدین بن سید عبدالعزیز بن بابلکان فی تاریخ جمادی الاولی سنة ثمان و خمسين و ثمانمائه عمل استاد محمد بن استاد علی نجار رازی . فی تاریخ ذی حجه سبع و خمسين و ثمان مائه.

باب شرقی که نسبت به سایر درها چندان اعتبار نجاری ندارد: صاحب الخیرات هذا الباب و العمارة المسمی به بی بی فضه خاتون بنت امیر مساعد عمل استاد حسن بن استاد با یزید نجار رازی سنة خمسين و سبعة مائه .

درب شمالی که بهتر و بزرگتر از همه درها است:

امر هذا الباب المزار المتبرک سید عزیر بن سید شمس الدین معروف به بابلکان عمل استاد محمد بن استاد علی نجار رازی فی تاریخ شهر محرم احدی و اربعین و ثمان مائه.

ضریح فلزی شبیه به فولاد از قدیم در مقبره امامزاده است.

خطوطی که برای ضریح محکوک بود از این قرار است:
اللهم صل علی محمد و آله و صل علی امیر المؤمنین و همچنین از فاطمة علیها السلام الی قائم عجل الله فرجه . در هر کتیبه ضریح منبت کرده اند بر دیوار غربی بقعه خشتی از کاشی نصب است که تاریخ وفات صدرا نام بر آن نقش است . این کاشی طبیعت چینی دارد با لعاب بسیار شفاف خوب روی خشت سفید و خطوط سیاه است . در اطراف و حواشی آن دعا نوشته و در متن ماده تاریخ صدرا است.

صدرا که جهان علم از او یافت بکام

از رتبه چون کرد صدر فردوس مقام

تاریخ وفاتش این رقم زد یحیی

گلزار بهشت جای او باد مقام ۱۰۴۴

کاشیهای ازاره های گنبد هم کاشیهای معرق بسیار خوب بود مثل

چینی بسیار عالی.

در بیرون گنبد پنجره کهنه بود به دیوار نصب کرده بودند. بر آن پنجره هم شرحی نوشته بودند . در يك سمت ناد علیاً مظهر العجائب الی آخر. در طرف مقابل عمل استاد محمود گیلانی بدون تاریخ . از قراری که گفتند در مدفن امامزاده سلطان ابراهیم اختلاف است من جمله اعتقاد جمعی بر این است که این نقطه و بقعه مدفن سر امامزاده است و جسد مبارکش در قریه ناچر کجور مدفون است.^{۱۶}

محمد حسن خان اعتماد السلطنه درباره امامزاده ابراهیم می نویسد:

بقعه امامزاده عالی است. گنبد مرتفع کهنه ای دارد و آثار کهنه در حوالی بقعه مبارک پیدا است. درو پنجره بقعه چوب منبت بسیار اعلاست

۱۶- سفرنامه ناصرالدین شاه به نقل از مازندران مهجوری ج ۲ ص ۱۸۶ و ۱۸۷.

و آیات قرآنی در آن نقش شده است. در یکی از درها منقور است که در زمان سلطنت شیخ عزیز نامی، پانصد سال قبل تقریباً این در ساخته و آنجا گذاشته شده است.^{۱۷}

رابینو از دری دیگر یاد می‌کند که کتیبه آن بدین ترتیب بوده است :

صاحب الخیرات هذا الباب و عمارة المسماة بی بی فضه خاتون بنت امیرصاعد - عمل حسن بن استاد بایزید نجار فی التاريخ سنة خمس و تسعمایه کتبه تقی الآملی - عمل علی بن استاد اسمعیل نجار الآملی المعروف برازی غفر الله علیهم اجمعین .

وضع فعلی بقعه امامزاده ابراهیم

ساختمان بقعه بنایی است هشت ضلعی با گنبدی کلاه درویشی که ساختمان مسجدی بزرگ با کفش کن و بنائی برای آبدارخانه یا نظایر آن به آن افزوده اند. در هر ضلعی از خارج دو طاقنمای بلند است که به جای کتیبه‌ای مستطیل شکل ختم می‌شود. بالای جای کتیبه‌ها در هر ضلع هشت قرنیس است (عکس شماره ۱۲۹). داخل بنای اصلی و برج‌ها مسجد کوچ بسریهای ظریفی است که در نوع خود بی نظیر است (عکس شماره ۱۳۰).

وضع امروزی درهای آستانه امامزاده ابراهیم بدین شرح است :

بر در ورودی مسجد امامزاده ابراهیم که بلندی آن ۲۳۸ و پهنای آن ۸۲ سانتیمتر است عبارات زیر حک شده است :

بر پاسار بالای لنگه سمت راست :

بانی هذه العمارة الشریفة علیا حضرت سیده النساء^{۱۸} بیی فضه -

خاتون بنت امیرصاعد

بر پاسار بالای لنگه سمت چپ :

حرم سلطان الاعظم سلطان امیر شمس الدین طاب ثراه و جعل
الجنة مئواه

بر پاسار پایین لنگه سمت راست :

عمل استاد علی بن استاد فخرالدین بن استاد علی نجار کتبه احمد
ابن حسین سیاه پوش^{۱۹}

بر پاسار پایین لنگه سمت چپ :

تمت فی شهر محرم الحرام فی سنة ست و تسعمایه هجرة النبویه
علیه السلام (عکس شماره ۱۳۱)

هر لنگه شامل سه قسمت اصلی و دو باثو در طرفین است. در دو تنگه بالا و پایین و قسمت وسط قاب و گره است و در اطراف آنها حاشیه کنده کاری است. بر پاسارها و دو باثوی طرفین لنگه و بر دماغه و چهارچوب در کنده کاری است.

دری که به سخن حرم تشوده می‌شود

بلندی این در دو لنگه ۲۴۸ و پهنای آن ۸۹ سانتیمتر است.

بر پاسار بالای لنگه سمت راست عبارات زیر حک شده است :

امر هذه الباب المزار المتبرک مرتضى الاعظم

بر پاسار بالای لنگه سمت چپ :

سید عزیز بن سید شمس الدین المعروف ببابلكان

بر پاسار پایین لنگه سمت راست :

عمل استاد محمد بن استاد علی النجار الرازی

بر پاسار پایین لنگه سمت چپ :

فی التاريخ شهر محرم سنة احدى اربعین وثمانمائه^{۲۰}

۱۹- کلمه «سیاه پوش» را رابینو خوانده است. ۲۰- این کتیبه در سفرنامه مازندران و استرآباد رابینو ص ۱۹ ع ۲۰ ع آمده است.

۱۷- مرآت البلدان ج ۱ ص ۱۶۰. ۱۸- رابینو در سفرنامه مازندران و استرآباد ص ۲۱ ع نوشته‌های این در را نقل کرده و کلمه «النساء» را خوانده است.

هرلنگه از این جفت در شامل سه قسمت اصلی است بسا دو بائو در طرفین .
بائوی سمت راست و چپ کنده کاری است . در قسمت وسط قاب و گره و در بالا و
پایین کتیبه است (عکس شماره ۱۳۲) .

در بالای این در پنجره نورگیر مشبك بزرگی است . در زیر آن عبارات زیر
حك شده است :

اللهم صل على الحسين صلوات الله عليه وعليهم اجمعين كتبه تقي
الآملی عمل علی بن استاد اسمعیل نجار الاملی المعروف برازی غفرله
بر قسمت راست این خفنگك مشبك عبارات زیر حك شده است :

الشهيد المظلوم بكر بلا اللهم صل على بن الحسين زين -
العابدين في البقيع اللهم صل على محمد الباقر في البقيع اللهم صل على
جعفر بن محمد

بر قسمت بالای خفنگك :

الصادق في البقيع اللهم صل على موسى الكاظم في بغداد اللهم
صل على بن موسى الرضا في طوس اللهم صل على محمد التقي في بغداد^{۲۱}
بر قسمت چپ این خفنگك دنباله صلوات چنین است :

اللهم صل على بن علي النقي الهادي في سامره اللهم صل على الحسن
العسكري في سامره اللهم صل على الخلفه الحججة القائم المنتظر [شكستگی
دارد]

در غربی حرم

دری است دولنگه که بلندی هرلنگه آن ۱۷۹ و پهنایش ۴۹ سانتیمتر است شامل
تنکه بالا و قسمت وسط و تنکه پایین ، بالا و پایین تنکه بالا دو پاسار و بالا و پایین تنکه
پایین نیز دو پاسار است .

۲۱- جزء دوم بغداد یعنی «داد» به قسمت چپ خفنگك آمده است .

بر پاسار بالای لنگه سمت راست :

امر هذه العمارة الشريفة سيد السادات

بر پاسار بالای لنگه سمت چپ :

والاشراف سيد شمس الدين بن سيد عبدالعزيز بابلكان

قسمت پایین لنگه سمت راست :

عمل استاد محمد بن استاد علی نجار رازی

قسمت پایین لنگه سمت چپ :

في تاريخ ذوالحجة سنة تسع و خمسين و ثمانمائه هجريه^{۲۲}

(عکسهای شماره ۱۳۳ و ۱۳۴)

در شمالی حرم

در طرف شمالی حرم نیز دری با کنده کاریهای ظریف است. متن دو تنکه هر

لنگه با قسمت وسط در، قاب و گره است و بر بائوها و چهارچوب کنده کاری دارد .
بلندی هرلنگه ۱۷۸ و پهنایش ۵۱ سانتیمتر است.

این عبارات بر این جفت در حك شده است :

بر بالای لنگه سمت راست :

امر هذه العمارة الشريفة سيد السادات

بر بالای لنگه سمت چپ :

سيد شمس الدين بن سيد عبدالعزيز بابلكان

بر قسمت پایین لنگه سمت راست :

في تاريخ جمادى الاول سنة ثمان و خمسين و ثمانمائه^{۲۳}

بر قسمت پایین لنگه سمت چپ :

۲۲- این کتیبه در سفرنامه مازندران و استرآباد را اینو ص ۲۰ ع آمده است. خواننده کتیبه
کلمه ذوالحجه را ذیحجه خوانده است . ۲۳- متن این کتیبه در سفرنامه مازندران
و استرآباد را اینو ص ۲۰ ع آمده است .

عمل استاد محمد بن استاد علی نجار رازی (عکس شماره ۱۳۵)

و (۱۳۶)

در وسط حرم صندوقی چوبین است که این عبارت بر بدنه‌های آن حک شده است:
بر حاشیه دست راست بدنه شمالی صندوق :

امر هذه الروضة الميمون المبارك الشريف المنور المطهر المقدس
سيد الاعظم سلالة السادات سيد مرتضى بن المرتضى الاعظم افتخار آل طاهها
وياسين سيد شمس الدين ادام الله سيادتهما ابن سادات المرحوم سيد حسين
كيا بن سيد عبدالله بن سيد علي كيا ببابلكان طاب ثراهم عمل استاد فخر-
الدين واخوه محمد بن علي بن اسماعيل بن علي النجار الآملي المعروف
بالرازي في تاريخ شهر رمضان المبارك سنة خمس ثلثين وثمانمائه.

آیات و عباراتی که بر بدنه شرقی صندوق حک شده است :

بر بازوی سمت راست:

بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله الا - تا - له مافي السموات

بر حاشیه بالای بدنه شرقی :

وما في الارض من ذاالذي - تا - يحيطون بشيء من

بر بازوی سمت چپ همین بدنه :

علمه الا بما شاء - تا - وهو العلي العظيم

عبارات و مطالبی که بر بدنه جنوبی صندوق حک شده است:

بر بازوی سمت راست:

اللهم صل على محمد المصطفى و على المرتضى و فاطمة الزهرا

و حسن الرضا و حسين شهيد

بر حاشیه بالای صندوق:

بكر بلا و على بن الحسين زين العابدين و محمد الباقر و جعفر الصادق

و موسى الكاظم و على بن موسى الرضا و محمد التقي و على التقي و حسن

الزكي العسكري و حجة القائم و خلف

بر بازوی سمت چپ بدنه جنوبی :

الصالح امام المنتظر محمد بن الحسن المهدي صاحب الزمان

صلوات الله عليه و عليهم اجمعين .

احاديث و مطالبی که بر بدنه غربی صندوق حک شده است :

بر بازوی سمت راست:

قال النبي صلى الله عليه و آله وسلم الا و من احب آل محمد امن

من الحساب الميزان

بر قسمت بالای همین بدنه :

و الصراط الا و من مات على حب آل محمد فانا كقبله بالجنة مع

الانبيا الا و من ابغض .

بر بازوی سمت چپ بدنه غربی :

آل محمد جاء يوم القيمة مكتوبا عينه آيس من رحمة الله تعالى

صدق يا رسول الله

ضريح تقديمي محمدرضا بهلوی اطراف این صندوق را پوشانده است درازای

آن ۲۴۳ و پهنایش ۱۹۴ و بلندی آن ۱۹۹ سانتیمتر است که در آن صد مثقال طلا و

دویست مثقال نقره صرف شده است .

در صنفه شمال شرقی حرم خشتی کاشی به دیوار است که اطراف آن صلوات

کبیر به این ترتیب نوشته شده است:

اللهم صل على النبي و الوصي و البتول و السبطین و السجاد و الباقر

و الصادق و الکاظم و الرضا و التقي و النقی و العسكري و المهدي هادی

صاحب الزمان صلوات عليه و عليهم اجمعين .

در متن کاشی این رباعی نوشته شده است:

صدرا که جهان علم از او یافت نظام
از رتبه چو کرد صدر فردوس مقام
تاریخ وفاتش این رقم یحیی زد
گلزار بهشت جای او بساد دوام^{۲۴}

بقعه بی بی رقیه
نزدیک مرقد امامزاده ابراهیم ابوجواب

ملگنوف این بقعه را به نام «بی بی سکینه» می خواند و تاریخ بنای آن را در ۸۹۳ قمری ضبط کرده است.^{۲۵}

بقعه بی بی رقیه بنایی است هشت ضلعی از آجر که در هر ضلع آن طاقنمایی با طاق جناغی است. سقف بنا از داخل گنبدی و بام آن سفالپوش است. مسجدی متصل به بقعه است. در ورودی شمال بقعه کنده کاریهای ظریف داشت ولی به علت بارندگی فرسوده شده بود و مطالب آن درست خواننده نمی شد صندوقی ساده چوبین مرقد بی بی رقیه را پوشانده بود که ارزش هنری و تاریخی نداشت. این بنا در شمال غربی بقعه امامزاده ابراهیم در بابلسر است و بر تپه های شنی که مسلط بر دریاست ساخته شده است (عکس شماره ۱۳۷).

چهل شهیدان

در دهکده بابل پشت ۲۶ مشهدسر (بابلسر)

ملگنوف از این مرقد یاد کرده و محل آن را در بابل پشت نشان می دهد^{۲۷} بابل پشت شامل: یورمحل، پایین محل، اله کله و بابل پشت است در تحقیقی که در این صفحات به عمل آمد نشانی از چنین مرقدی نیافتیم.

۲۴- کلمات این مصراع به حساب جمل معادل ۱۰۴۴ هجری قمری است.

۲۵- نسخه عکسی ملگنوف ص ۸۳ ب. ۲۶- ده از دهستان پازوار بخش بابلسر شهرستان بابل ۳ کیلومتری جنوب بابلسر کنار راه بابل به بابلسر (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). ۲۷- نسخه عکسی سفرنامه ملگنوف ص ۸۴ الف.

دخمه سادات

در دهکده رود بست مشهدسر (بابلسر)

در قصبه رود بست مقابل جامع، گنبد دخمه سادات است. کلاخی راکه به لهجه فصیح می گفت «اقول محمد رسول الله» و طغرل برای شاه اردشیر فرستاده بود، بعد يك سال زندگی در طبرستان بر در آن دخمه به خاک سپردند.^{۲۸} از دخمه سادات در رود بست امروز اثری باقی نیست.

امامزاده احمد

در رود بست مشهدسر (بابلسر)

بنای این امامزاده نسبتاً قدیمی است. بنای بقعه و مسجد رویهم به شکل بنائی مستطیل است. ایوان قبلی آن دارای یازده ستون چهارسو است که سرستونهای آن نقش دهان اژدر دارد ولی برشی به آن نداده اند در غرب بنا ایوانی کوچک است.

امامزاده حسن

در اراضی قادی محله رود بست مشهدسر

بر سر جاده ای که از دریا کنار (در راه بابلسر به فری کنار) به کله بست می رود طرف دست چپ جاده، در اراضی قادی محله بقعه ایست چهار گوشه با بامی سفال-سر، در محوطه ای باز که گورستان است. اثر تاریخی در آن دیده نشد.^{۲۹}

بقعه سید محمد

در فری کنار (فریدون کنار) بابلسر

بقعه سید محمد امروز به نام «آسونه سر» معروف است و در گورستان قدیمی است. بقعه ایست ساده که هیچگونه اثر تاریخی و هنری در آن دیده نشد. این بقعه

۲۸- تاریخ طبرستان ج ۲ ص ۱۵۶. ۲۹- در نسخه عکسی ملگنوف ص ۸۳ الف از این امامزاده به نام تربت حسن در رود بست مشهدسر یاد شده است.

ظاهرآ در زمان صفویان اهمیتی داشته زیرا در طوماری که نام متولیان امامزاده‌های مازندران آمده به نام امامزاده سید محمد برمی‌خوریم که در فری کنار بوده و تولیت آنجا را اولاد درویش فضل الله وسید بهاء الدین داشته‌اند .

مسجد قدیمی فری کنار

مسجد قدیمی فری کنار را در سال ۱۳۵۰ شمسی دیده بودم و کتیبه و فئنامه آن را رونویس کرده بودم . در سال ۱۳۵۶ در بازدید مجدد آن بنا را خراب کرده بودند و از نو ساخته بودند . این کتیبه شامل رقبات موقوفات مسجد است که ارباب محمود فری کناری (پدر خاندان بهرامی) وقف کرده است . مطالب آن بدین قرار است :

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله اول بلاول كان قبله والآخر بلاآخر يكون بعد والحمد لله الذي من علينا بحبيبه محمد صلى الله عليه وآله دون الامم الماضية وبعد حسب المفاد مصدوقه كريمه انما الدنيا لعب ولهو وان الدار الاخرة لاهي الحيوان از آنجائیکه حیات مستعار دنیوی در گذراست و محل باقی در سرای دیگر است و خردمند را تحصیل توشه برای مکان ابدی تقدیم در معرض لزوم است فعليهذا ابتغاء لوجه الله وطلباً لمرضاته عمدة الاعيان العظام آقا محمود ولد مرحوم آقا لر آقا فریدون کناری دو باب دکان در جنب مسجد بنیان کرده و کرایه هر دو باب را و منافع آن مفوض داشت بجهات مستحسنة منفصله بمسجد فلاجرم وقف مؤبد نمود تمامت این دو باب را بغرض حقانی و تولیت آن را موکول نمود بنفس خویش در مادام الحیات وبعده لاولاده بطناً بعد بطن بتقدیم الذکور علی الاناث و تقدیم الاصلح علی غیره فی کل البطن غیر مؤتمنین فی انجام امر الوقف و عمل بمقتضای آن مینمایند از قید تولیت خلع و انجام امر موقوف و مفوض است بریش سفیدان و صالحان خیر اندیش فریکنار که قبض منافع موقوفه نمایند و بمقتضای آن عمل نمایند و اگر اعتقاد تغییر شیوه دادند و بشایستگی و صلاح پیوستند ایضاً عمل احراز

عمل وقف بایشان مرجوع است اما تفصیل مخارج مصروفه اولاً شش تومان برای اجرت مؤذن معین است و چهار تومان برای خادم مسجد و الباقی وجه از بابت حصیر مسجد و ذوغال که در مسجد ایام شتا صرف شود و هر چه باقیمانده بعد از روشنائی در ید متولی امانت باشد تاهنگامی که مسجد را مخارجی توجه کرد از بنائی و غیره یا دکان موقوف را خرجی لزوم یافت از هر قسمی باید متولی بآن جهات صرف نماید و اگر هم وجهی باقیمانده بواعظ مسجد و سایر وجوهات بره مع لحاظ عنوانات الشریعه مصروف دارد و منافع موقوفه هر قدر و هر مبلغ در رسیده دو عشر آن حصه خود متولی است در هر بطن که تصرف نماید و صبیغه آن بنحو المرقوم سمت جریان پذیرفت اللهم تقبل من الواقف بمحمد وآله و كان ذلك فی شهر ذیقعدة ثمان حلت منه من شهور ۱۳۲۴

صیغه

الامر كما سطر فی الكتاب و وقع ما وقع من الواقف المؤید من التفصیل المرقوم لدى اقل الطلاب عبده احمد بن ابوطالب^۳ فی ۱۳۲۴ [مهری با سجع : عبده احمد بن ابی طالب]

حمام قدیمی فری کنار

حمامی قدیمی در فری کنار مورخ ۱۲۴۰ قمری بود که در بازدید سال ۱۳۵۶ شمسی آن را خراب کرده بودند و حمامی نوساز به جای آن ساخته بودند.

هکرده کل

در پل بهیر فری کنار میان آبندان و مزرعه قلاکوتی

سفال و پارچه‌های آجر در این اراضی زیاد است.

۳۰- این مرد معروف به آقا میرزا احمد شاه کلائی است که در جنب دهکده سرخ رود منزل داشت .

خمسه بازار

در صحرای فری کنار طرف غربی رودخانه

در هر سال، چهل روز بعد از عید نوروز سلطانی، از ولایات برای داد و ستد در این صحرا می‌آیند که این صحرا و سبزه‌زار پراز آدم می‌شود و پنج‌روز بازار است که خمسه بازار می‌گویند و از جانب حاکم مازندران شصت و پنج نفر سواره و پیاده از جهت حراست و نگهبانی بازار موکل‌اند و شب تا صبح گردش می‌نمایند که مبادا دزدی و یا دعوا و معرکه بشود شخصی تعریف کرد که يك سال يك نفر تاجر از دست سه نفر زن کتان فروش مبلغ هشتصد تومان کتان مازندرانی خرید. از این قبیل زیاد اهل داد و ستد از هر صنف می‌آیند و این بازار شبیه بازار مکاریه است.^{۳۱}

ملگنوف نیز از خمسه بازار یاد کرده و می‌نویسد: «در چمن‌زار مشهدسر چهل روز از عید گذشته این بازار برپا می‌شده است»^{۳۲}

باقی بناها و آثار تاریخی بابلسر و اطراف آن

۱- امامزاده بی‌بی خاتون در دهکده روشن‌دان^{۳۳} بانصر بابلسر.

۳- بناها و آثار تاریخی ناحیه جلال ازرك

مرقد درویش فخرالدین حاجی

در موزی‌رچ از دهکده‌های جلال ازرك

بنای بقعه درویش فخر از خارج استوانه شکل است که بر بالای آن حاشیه برجسته‌ای از آجر است. بالای این حاشیه قرنیسهای کشکولی سینه‌گفتی است. میان هر دو قرنیس در بالا کاشیهای نیم دایره‌ای آبی رنگ کار کرده‌اند. بالای کاشیها کتیبه دندانهای دایره‌ای و بالای این دایره، هشت ضلعی است. بالای این هشت ضلعی بامی هرمی شکل مثنی القاعده است. بالای هر يك از اضلاع هشتگانه مربعی از کاشی کاری است (عکسهای شماره ۱۳۸ و ۱۳۹).

بنا از داخل دایره ایست به قطر ۴۶۵ سانتیمتر. در ورودی شرقی است در طرف جنوب بنا پنجره‌ای نورگیر است. بالای استوانه بنا از داخل گنبدی مدور نوك تیز زده‌اند.

صندوقی چوبین پر کار وسط بنا است درازای آن ۲۴۵ و پهنايش ۱۰۸ و بلندی آن ۱۰۶ سانتیمتر است (عکس شماره ۱۴۰).

این آیات بر حاشیه بالای ضلع شرقی حك شده است:

۱- موزی‌رچ ده از دهستان جلال ازرك بخش مرکزی شهرستان بابل ۱/۵ کیلومتری غرب بابل کنار بابل رود (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

۳۱- سفرنامه استرآباد و مازندران ص ۱۳۱ و ۱۳۲. ۳۲- نسخه عکسی ملگنوف ص ۸۳ الف. ۳۳- روشن‌دان ده از دهستان بانصر بخش بابلسر شهرستان بابل ۱۷ کیلومتری شمال شرقی بابل ۲ کیلومتری شرق راه فرعی کیا کلا به بهنمیر (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله - تا - ما في الارض

بر حاشیه بالای جدار جنوبی:

من ذا الذي يشفع عنده - تا - هو العلي العظيم اللهم صل على
المصطفى والمرضى والزهراء والسبطين والسجاد والباقر والصادق والكاظم
والرضا والتقى والنقی وا

بر حاشیه بالای ضلع غربی :

لزکی العسکری والحجة القائم المنتظر المهدي محمد بن حسن
صاحب الزمان صلوات الله عليه وعليهم الاجمعين الطيبين والطاهرين سبحانك

بر حاشیه بالای جدار شمالی :

يا لا اله الا انت عمل استاد فخر دين بن علي بن استاد اسماعيل
نجار آملی المعروف رازی بامثالک درویش شمس الدين زردن ولایت (؟)
رحل سلطان المحققين مفخر الفقراء الصالحين درویش فخر دين حاجی
طاب ثراه وجعل الجنة مثواه بن حسن حاجی فی تاریخ سنة ثلاث وثلاثين
وثمانمائه الحقیقیر خادم الفقرا والصلحا الضعیف نظام بن علی جو بکلاه

جدارهای بزرگتر که شمالی و جنوبی است هر کدام از سه قسمت تشکیل شده
و جدارهای کوچکتر که شرقی و غربی است هر کدام از یک قسمت ساخته شده است.
میان قسمتهای جدارهای بزرگتر سه زنجیره است که زنجیره وسط بزرگتر از زنجیره
های دو طرف است. دور هر جدار حاشیه بندی جداگانه دارد.

سید علی کیا

در تیچینک جلال ازرك

از این بقعه در طومار متولیان دوران صفوی یاد شده است. در این طومار این بقعه
به نام امامزاده سید علی کیا در جلال ازرك آمده است. ظاهراً در این زمان این بقعه اهمیتی
داشته است. نام متولی آن درست خوانده نمی شود. این بقعه امروز بنائی است ساده

چهار گوشه بابامی سفال سرود و صندوقی ساده که هیچگونه آثار تاریخی و هنری ندارد.

آقا سید رضا

در مهلبون ۲ (مهلبان) جلال ازرك

گذشتگان از این بقعه یاد کرده اند. بقعه مختصر و ناچیزی است و هیچگونه
اثر هنری و تاریخی ندارد -

تپه تالاسر

در مهلبون (مهلبان) جلال ازرك

در اراضی شالی کاری دهکده مهلبان تپه ایست که در حدود دو متر از سطح
زمینهای اطراف بلندتر است و سطح بالای آن به دو هکتار می رسد. اخیراً بقعه ای از
خشت و گل به نام «غریب آقا» بر بالای آن ساخته اند.

امامزاده دریس

در سوته جلال ازرك

بقعه ایست ساده و مختصر و ناچیز بر بالای تپه ای که در حدود دو متر بلندی دارد و
پانصد متر سطح بالای آن است.

قلعه کنش

در سوته جلال ازرك

این تپه در غرب آبادی سوته است. بلندی آن در حدود سه متر و سطح بالای آن
در حدود هزار متر است.

قلاکوتی ۳

در منگارپی ۴ (منقارپی) جلال ازرك

برای رسیدن به منگارپی از فیری کنار (فیریدون کنار) به بنه کنار و کاردی -

محلّه و شیرمحلّه و ویشه محلّه باید رفت از ویشه محلّه مستقیماً به منگاری می‌رود . کوتی منگاری در وسط آیش (زمینهای کشت) است . بلندی خاکریز آن به دو متر و سطح بالای آن به هزار متر می‌رسد . بر اراضی آن هر سال محصولاتى نظیر پیاز و باقلا کشت می‌شود . چندی پیش سکه «ضرب بارفرو شده» در این تپه پیدا شده است .

تپه و سرا ۵

در دهکده و سرای جلال ازرك

میان آبندان و سرا تپه ایست که بلندی آن در حدود دو متر و نیم و سطح اراضی بالای آن به هزار و پانصد متر می‌رسد .

شاه عبدالله ۶

در دهکده شاه عبدالله جلال ازرك

دهکده شاه عبدالله در ضلع شرقی دهکده اسبه شورپی و نمار کلا است . از راه بیجی کلا به اسبه شورپی و شاه عبدالله می‌توان رفت . راه دیگر این دهکده از زرگر محلّه است که در جاده سپاه دانش قرار دارد . جاده سپاه دانش از راه آمل به بابل جدا می‌شود و پس از رسیدن به زرگر محلّه ، از دست چپ راه شاه عبدالله جدا می‌شود و پس از دو کیلومتر به دهکده مزبور می‌رسد . در این دهکده بقعه شاه عبدالله دارای مشخصات زیر است :

بنایی است مستطیل شکل که قسمتی از آن تکیه است که بنای آن مؤخر بر قسمت‌های دیگر است و سطح آن بالاتر از سطح بقعه است . پس از آن مسجد کوچکی است که به کفش کن بیشتر شباهت دارد (عکس شماره ۱۴۱) . در ورودی اصلی بقعه در این مسجد است که دولنگه بوده و به سرقت رفته است . جدار اطراف این دولنگه ساده ، کنده کاری است . قسمت دست راست این کنده کاریهای ظریف ، شبکه بندی

۵- بکسر واو . ۶- در طومار متولیان دوران صفوی نام «امامزاده شاه عبدالله واقع در جلال ازرك» آمده و تولیت آن با درویش محمد خورشید بوده است .

است که نیز دست خورده به نظر می‌رسد (عکس شماره ۱۴۲ و ۱۴۳) . بر بالای این دولنگه در ورودی که به سرقت رفته عبارات زیر است :

نادعياً مظهر العجائب - تا - یاعلی یاعلی یا علی . زیر « نادعلی » چهار قسمت مشبك کاری است و زیر قسمتهای مشبك عبارات زیر است :

تمام کرد در زیارت متبرك را سیادت نما^۶ رفعتناب مرتضوی نساب سید امیر - محمد بن سید علی بهاء الدوله فی تاریخ ۹۵۰ (عکس شماره ۱۴۴) .

بر حاشیه دست راست چهار چوب همین دراز پائین به بالا :

خادم آستانه درویش مؤمن شاه الله لاله الا هو الحی القيوم . تا -

وسع کرسیه السموات والارض

بر چهار چوب دست راست از بالا به پائین .

ولا یؤده حفظهما وهو العلی العظیم اللهم [صل] علی محمد المصطفى
وعلی المرتضى والتول و السبطین و السجاده والباقر والصادق والکاظم و
الرضا والتقی والنقی والعسکری وحجة القائم المنتظر المهدي محمد بن حسن
صاحب الزمان صلوات الله علیه وعلیهم اجمعین .

در اطاقی چهار گوشه صندوقی چوبین با کنده کاریهای ظریف و پرکار گور شاه - عبدالله را پوشانده است درازای آن ۲۵۳ و پهنایش ۱۷۳ و بلندیش بدون پایه ۱۰۳ سانتیمتر است . صندوق بر سکوئی تخته ایست که پهنایش ۲۷ سانتیمتر است و تخته‌های این سکو نیز کنده کاری دارد .

بر سطر اول بالای جدار غربی آیات و عبارات زیر حک شده است :

الله لاله الا هو الحی القيوم . تا - یعلم ما بین ایدیهم وما

آنچه بر سطر دوم بالا حک شده است :

خلفهم ولا یحیطون بشیء - تا - لا اکراه فی الدین

بر سطر یکی که در پایین صندوق حک کرده اند :

۷- ظاهر آ: انتما .

قد تبين الرشد من الغي - تا - الله ولي الذين آمنوا يخرجهم
قسمت وسط صندوق با چهار تخته عمودی به پنج قاب تقسیم شده است. بر
این تخته‌ها صلوات کبیر به ترتیب زیر حک شده است.

بر تخته اول دست راست :

اللهم صل على سيدنا محمد المصطفى و صل على علي المرتضى
و صل على فاطمة الزهرا و صل على امام

بر تخته دوم دست راست :

حسن الرضا و صل على امام حسين كربلا و صل على امام زين -

العابدين و صل على محمد الباقر

بر تخته سوم نامهای زیر حک شده است :

و صل على جعفر الصادق و صل على امام موسى الكاظم و صل على

علي بن موسى الرضا

بر تخته چهارم نامهای زیر است :

و صل على امام محمد تقى و صل على امام حسن عسكرى و صل

على امام محمد المهدى (عكس شماره ۱۴۵ و ۱۴۶)

آیات زیر بر جدار قبلی صندوق حک شده است :

بر نخستین سطر حاشیه بالای صندوق :

بسم الله الرحمن الرحيم الله لا اله الا - تا - باذنه يعلم ما بين

بر سطر دوم حاشیه بالا :

ايديهم وما خلفهم - تا - على العظيم والمستعان

بر چهار تخته عمودی وسط همانند جدار غربی صلوات کبیر عیناً حک شده است .

بر حاشیه پایین این جدار دو بیت شعر فارسی است که قوافی آنها عنبرین و چین

و خلد برین است . مفردات این چهار مصراع چنین خوانده شد :

ای سوادت بر رخی احام مالی عنبرین

دو فرشی و رشك نگارستان چین

پیش در گاهت گشاده یا ام الکتاب

زیر ایوانت نهاده نسخه خلد برین

آیات و عباراتی که بر جدار شمالی صندوق حک شده است:

سطر اول بالا:

و كيف اخاف ما اشر كنتم ولا تخافون انكم اشر كنتم بالله ما لم

ينزل به عليكم سلطاناً فای الفریقین احق بالامن ان كنتم تعلمون^۸ الانيسن

آمنوا ولم يلبسوا ايمانهم بظلم اولئك لهم الأ

سطر دوم بالا

من وهم مهتدون^۹ و تلك حجتنا اتيناها ابراهيم على نومه نرفع

درجات من نشاء ان ربك حكيم عليم^{۱۰} و وهبنا له اسحق ويعقوب كلا

هدينا و نوحاً هدينا من قبل من ذريه داود و سليمان^{۱۱}

قسمت وسط با چهار تخته به پنج قاب تقسیم شده است. بر این چهار تخته ، درست

همانند تخته‌های میانی جدار غربی صلوات بر چهارده معصوم حک شده است.

بر سطر پایین دو بیت شعر فارسی است که خوانده نشد.

آیات و عباراتی که بر جدار شرقی صندوق حک شده است:

بر نخستین سطر بالا:

و ايوب ويوسف وموسى وهارون وكذلك نجزى المحسنين^{۱۲} و

زكريا ويحيى و عيسى والياس كل من الصالحين^{۱۳} واسماعيل واليسع^{۱۴}

مطالبی که بر سطر دوم حاشیه بالا است:

۸- سورة الانعام ۶، آیه: ۸۱. ۹- همین سوره، آیه: ۸۲. ۱۰- همین سوره آیه

۸۳. ۱۱- همین سوره قسمتی از آیه: ۸۴. ۱۲- سورة الانعام ۶، دنباله آیه: ۸۴.

۱۳- همین سوره آیه: ۸۵. ۱۴- همین سوره ابتدای آیه: ۸۶.

تمام کرد فی بهذه القبر حضرت شاه عبدالله کاظم را سیادت مآبی مرتضوی امیرسید حسین تاخالدون له بن امیرسیدخواجه مرحوم سنه ۹۵۱ (عکس شماره ۱۴۷ و ۱۴۸) .

بر تخته عمودی جدار وسط که این قسمت را به پنج قاب تقسیم کرده است ، صلوات کبیر همانند جدارهای قبلی حک شده است .

بر سطر پایین که در حاشیه پایین صندوق است :

التمولیت لا استانیت الی حضرت امام زاده معصوم شاه عبدالله علیه السلام درویش حمزه بن سید اسکندر خورشید و درویش بهلوان جاری عمل استاد میرخان بن استاد حسین گیلانی

تپه و لیکرو

نزدیک دهکده شاه عبدالله در جلال ازرك

نزدیک دهکده شاه عبدالله تپه ایست که بلندی آن سه چهار متر و سطح بالای آن در حدود هزار متر است .

هشتاد تنان

در خشکرو در جلال ازرك

برای رسیدن به دهکده خشکرو دو راه است : از راه بابلسر و سه راهی کله - بست می توان به خشکرو رسید یا از جاده سپاه دانش ، سه راهی خشکرو به طرف خشکرو می رود .

بقعه هشتاد تنان خود بر بالای کوتی است که از سطح زمین ها و آبندان اطراف در حدود دو متر ارتفاع دارد . بنائی است از آجر که ایوانی به پهنای ۲۶۰ و درازای ۵۰۰ سانتیمتر جلو آنست (عکس شماره ۱۴۹) دور بنا دارای یک شیرسر است سقف تیرکشی و تخته کوبی است و بام سفال سر است . جلو ایوان بقعه چهارستون باسر - ستونهای دهان اژدری است . بر بالای چرخ دست راست بالای سروی نقاشی شده نوشته اند :

عمل عبدالکریم ابن شیخ الاسلام از زائرین التماس دعا دارم بر بالای چرخ دست چپ بالای سر و نقاشی شده دیگری نوشته شده است :

بتاریخ بیست و سیم ذی قعدة الحرام سنه ۱۳۱۸

بر تخته بالای سرستون عبارت زیر نوشته شده است :

بتاریخ نهم ربیع الآخر سنه ۱۳۰۴

ظاهراً بنا در سال ۱۳۰۴ ساخته شده و در سال ۱۳۱۸ نقاشی و رنگ آمیزی شده است .

دین سر ۱۵

در میان دستة جلال ازرك

لغت «دین» که در حدود گرگان به شکل «دوین» تلفظ می شود به معنی «کتی» صفحات گیلان و به معنی تپه های دستی است که بیشتر بازمانده آثار پیش از تاریخ است که در دشت مازندران و گرگان فراوانند .

«دین سر» به معنی «سر دین» و اضافه مقلوب است و منظور سر تپه ، محل تپه ، جای تپه است . دین سر میان دسته در حدود ۱۲ متر ارتفاع دارد و سطح آن در حدود یک هکتار و نیم است .

کتی سر ۱۶

دهکده ای از دهکده های جلال ازرك

این کتی (= تپه) در شرق دهکده کتی سر است . بلندی آن در حدود دو متر و سطح آن نظراً بالغ بر یک هکتار است . به علت روئیدن نی فراوان در اطراف آن به داخل آن راهی نبود .

در این دهکده بقعه ای به نام سید شمس الدین است که قدمتی ندارد .

دین سر

نزدیک دهکده جارگلای جنوبی جلال ازرك

این تپه را می‌توان جزء بلوک دابو نیز به حساب آورد. بلندی آن در حدود ده متر و سطح بالای آن به سه هزار متر می‌رسد.

کتی سر

در اراضی اسبه شورپی جلال ازرك

ارتفاع این کتی در حدود هشت متر و سطح بالای آن در حدود دو هکتار است. این تپه که ارتفاع زیادی داشته و سطح بالای آن نیز بیش از سطح کنونی بوده است. باگسترده شدن خاک آن در اراضی شالیزارهای روز به روز رو به کمی می‌رود. گروهی حدس زده‌اند که این تپه آثار بازمانده «مشهد سبز» است.

امامزاده ابراهیم

در آستانه سرموزی رج جلال ازرك

این بقعه سابقاً به چاله زیارت موسوم بود. سالهای پیش که طاعون کشتار زیاد می‌کرد، گورهای حاضر در این بقعه برای مردگان بود. مثل معروف «بکنده گورخوانی بشوچاله زیاره» از اینجا سرچشمه گرفته است. بنای سابق را خراب کرده بودند و بنائی عظیم به جای آن ساخته بودند. صندوقی قاب و آلت رنگین در کنار مرقده بود و کار کاشیکاری مرقده را در شهریور ۱۳۵۶ شمسی تمام کرده بودند و قصد داشتند صندوق را روی مرقده گذارند. اثری تاریخی و قدیمی در این بقعه دیده نشد.

شهر تجری قدیم

سرایه بارفروش (بابل) به آمل در فاصله دوازده میلی

نزدیک دهکده تجری اسبه شورپی^{۱۷} که به نام کار دگر نماور در اسناد مالیاتی

۱۷- اسبه شورپی ده از دهستان جلال ازرك بخش مرکزی شهرستان بابل (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).

شهرت دارد، آثار دیوار و خندق قدیمی است که بوته‌ها و علفهای هرز آنها را پوشانده است. اینجا ظاهراً شهر تجری قدیم است که باروی آن دو حدود سه میل بوده است. درن می‌گوید که این شهر قدیم، در بندپی و در محل «نوامام» امروزی است،^{۱۸} اما حدس او ظاهراً صحیح نیست.

باقی بناها و آثار تاریخی جلال ازرك بابل

۱- تپه قدیمی جلال ازرك، برای رسیدن به این تپه می‌توان از سه راه بابل، به بابلسر به خط زرگر محله و دریا کنار افتاد. از زرگر محله به تلی کران و از آنجا به بیچی کلا و از آنجا به تپه جلال ازرك می‌رود.

۴- بناها و آثار تاریخی ناحیه لاله آباد بابل

مختصری از جغرافیای لاله آباد

لاله آباد جزء بخش مرکزی شهرستان بابل است که در جنوب غربی بابل در دو طرف راه بابل به آمل واقع شده است. آب این ناحیه از رودخانه کساری است که از هراز جدا شده است و در حدود سی و هشت پاره آبادیهای این ناحیه را آبیاری می کند.

لاله آباد از مشرق به ناحیه دابوی آمل و از شمال به رود بست و پازوار بابلسر و از غرب به ناحیه بیشه و گنج افروز و از جنوب به ناحیه ساسی کلام محدود می شود.

۴- بناها و آثار تاریخی ناحیه لاله آباد

چناری کهنسال

در دهکده کاظم بیگی لاله آباد

ملگنوف از چناری بسیار بزرگ یاد می کند و می نویسد:

در دهکده کاظم بیگ بر طرف چپ راه آمل به بابل چناری بسیار بزرگ است که از آنجا به هراز روند که پلی دوازده چشمه دارد.^۲

۱- کاظم بیگی ده ازدهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل ۱۸ کیلومتری جنوب غربی بابل، کنار راه آمل به بابل (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳). ۲- نسخه عکسی سفرنامه ملگنوف ص ۸۶ الف.

مرقد سید شمس الدین بابلکان^۳
در دهکده بابلکان لاله آباد بابل

بابلکان که به لهجه محل «بلوکان»^۴ گویند شامل دهکده‌های زیر است :
۱- ورمتون^۵ ۲- بلوکان ۳- خجیر کلا^۶ ۴- پایین بلوکان .
مرقد سید شمس الدین که ظاهراً پدر سید عزیز است در بلوکان است بنائی
است ساده چهار گوشه از آجر و داخل بنا هیچگونه آثار قبر نیست .

امامزاده عبدالله
در دهکده چمازین ۷ لاله آباد

بنائی است ساده شامل اطاقی چهار گوشه که چهار در در چهار جهت دارد .
سقف بنا قاب بندی است . گیلوئی لبه سقف گچ بری است . ضریحی مشبك چوبین
مرقد را پوشانده است . این بقعه دارای تکیه و مسجد و سقائفار است ولی هیچیک
اثر هنری و تاریخی نیست .

امامزاده حمزه رضا
در دهکده حمزه رضای لاله آباد نزدیک یاغی کلا^۸

بنای اصلی بقعه چهار گوشه است. يك ضلع آن متصل به مسجد کوچکی است
که فعلاً به جای کلاس درس از آن استفاده می شود و ضلع مقابل متصل به تکیه است.
صندوقی مشبك وسط بنای اصلی است که نوشته‌ای بر آن نیست . لبه بام سراسر بنا
دو پشته و بام آن سفال سر است .

سنگ قبری به دیوار مسجد است که این عبارت بر آن خوانده شد :

۳- بضم باء دوم . ۴- بضم باء . ۵- بفتح واو و کسر میم . ۶- بضم خاء
و فتح کاف . ۷- چمازین، ده ازدهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل ۱۰
کیلومتری جنوب غربی بابل دو کیلومتری راه بابل به آمل (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳).
۸- یاغی کلا، ده ازدهستان لاله آباد بخش مرکزی شهرستان بابل ۱۹ کیلومتری جنوب
غربی بابل ۵ کیلومتری جنوب راه بابل به آمل (فرهنگ جغرافیائی ایران ج ۳) .

لا اله الا الله محمد رسول الله علی ولی الله تاریخ وفات مرحوم
مغفور کربلائی داداش ابن مرحوم الند بائی کلائی
تاریخ سنگ زیر کف مسجد رفته بود .

سنگ قبر دیگری در حیات مورخ ۱۳۰۴ هجری قمری بود .
بیرون از محوطه بقعه ، گورستانی است که یازده اصله درختان آزاد کهنسال در
اراضی آن دیده می شد .

برای رسیدن به دهکده حمزه رضا به جاده کهنه آمل به بابل باید رفت و پس
از رسیدن به بازارچه بالا امجال پی (احمد چال پی) به راه دهکده حمزه رضا افتاد .

دین کتی
نزدیک بالا امجال پی (احمد چال پی) لاله آباد

بر سر جاده کهنه بابل به آمل میان دو دهکده بالا امجال پی (بالا احمد چال پی)
و پایین امجال پی (پایین احمد چال پی) به طرف دست راست جاده، تپه‌ای قدیمی است.
بلندی آن از سطح زمینهای اطراف در حدود سه متر و سطح بالای آن سه هزار متر است.

سید عزیز الله
در داودکلا از دهکده‌های لاله آباد

برای رسیدن به داودکلا از جاده کهنه بابل به آمل باید رفت. نرسیده به بازارچه
پایین امجال پی (احمد چال پی) دست راست راه داودکلا جدا می شود و پس از طی
دو کیلومتر به داودکلا می رسد. در محلی معروف به «آسونه سر» در این دهکده بنائی
از آجر و چهار گوشه است. صندوقی ساده در بناست و دری ساده دارد. لبه بام دارای
دو چکش گردان و یک پشته است . بام سراسر سفال است . در گورستان اطراف بقعه
درختان کهنسال آزاد و اوجا است .

دین چاره زار
در دهکده اسبوکلای لاله آباد

اسبو کلا در جاده کهنه بابل به آمل است . در این دهکده تپه ایست که بلندی آن
در حدود سه متر از سطح اراضی اطراف است و سطح زمین بالای آن به دو هزار متر می رسد.

۵- بناها و آثار تاریخی ناحیه بیشه بابل

مختصری از جغرافیای ناحیه بیشه

ناحیه بیشه جزء نواحی مرکزی شهرستان بابل است که در شرق شهر بابل در دو طرف راه بابل به شاهی (علی آباد) قرار گرفته است. آب دهکده‌های این ناحیه از رودخانه‌های تالار و جنید و بابل رود تأمین می‌شود. در حدود سی پاره ده جزء این ناحیه است.

در مازندران و استر آباد راپینو متن انگلیسی ص ۱۱۸ فهرستی از نامهای دهکده‌های این ناحیه آمده است.

۵- بناها و آثار تاریخی ناحیه بیشه

سلطان محمد طاهر

در دهکده سلطان محمد طاهر بیشه بابل

ملگنوف دوبار نام این امامزاده را یاد کرده است. نخست می‌نویسد:
از رودخانه تالار که بگذریم ده سیدمحلله است از آنجا تا امامزاده سلطان محمد طاهر دو فرسنگ است.^۱

باز می‌نویسد:

۱- نسخه عکسی ملگنوف ص ۷۹ الف.